

Герой філософського поетичного кіно скеровується високими духовно-моральними цінностями та ідеалами, проте страждає від самотності. Граничний страх відкритися Іншому замикає його у рамках своєї особистості, проте надія на любов тишить його самотню душу, поновлюючи сили на шляху до метаграничної любові та справжньої повноти творчості та буття. Тому філософське поетичне кіно пропонує незавершений катарсис, що є досягненням творення конкретної особистості для неї самої, проте не переростає у творення взаємовідношень зі світом та Іншим.

Використана література:

1. Бахтин М. Эстетика словесного творчества / М. Бахтин. – М. : Искусство, 1986. – 424 с.
2. Бела Балаш. Кино: становление и сущность нового искусства / Бела Балаш. – М. : “Прогресс”, 1968. – 328с.
3. Философская антропология: словарь / под ред. Н. Хамитова. – К. : КНТ, 2011. – 472 с.
4. Хамитов Н. Философия: Бытие. Человек. Мир / Н. Хамитов. – К. : КНТ, Центр учебной литературы, 2006. – 456 с.
5. Чміль Г. Екранна культура: плюральність проявів / Г. Чміль. – Х. : Крук, 2003. – 336 с.

Аннотация

Киноискусство анализируется как феномен экранной культуры, который изменяет природу человека и направляет его развитие.

Annotation

We analyze a cinematography as a phenomenon of screen culture, which changes the nature of man and directs its development.

УДК 159.923.2

Крюкова О. В.

ПОРІВНЯЛЬНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ СОЦІАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ І ПРИХИЛЬНОСТІ НОРМАМ ГРУПИ УЧНІВ СТАРШИХ КЛАСІВ МІСЬКИХ І СІЛЬСЬКИХ ШКІЛ

У Національній доктрині розвитку освіти, в законі “Про освіту” зазначається, що основною метою національного виховання є набуття молоддю соціального досвіду, формування у неї потреби та уміння жити в громадянському суспільстві; підготовка освічених, моральних і практичних людей, здатних до співпраці, міжкультурної взаємодії, які мають глибоке почуття відповідальності за долю країни. Разом з тим, як свідчать теоретичні і практичні дослідження, відсутність у деяких юнаків і дівчат навичок конструктивного спілкування, загальних принципів розуміння сутності міжособистісних і соціальних проблем, здатності приймати відповідальні рішення і діяти з урахуванням інтересів інших людей призводить до конфліктів, стресових ситуацій, неадекватної соціальної поведінки. Соціальна відповідальність особистості і прихильність нормам групи розглядаються як необхідні умови ефективності діяльності групи, яка прагне упорядкувати соціальні відносини, узгодити дії окремих осіб і групи, привести їх у відповідність із загальними цілями та інтересами. Однак, не в кожній групі враховується унікальність особистості, інтереси особистості і групи можуть не збігатися, потреби не задовольнятимуться. У цих умовах стає очевидною необхідність виховання у молодих людей соціальної відповідальності й прихильності нормам групи, ставлення до них як важливих життєвих цінностей, надання допомоги старшокласникам у їх соціальному розвитку.

Аналіз наукової літератури показує, що на сьогоднішній день склалися передумови, що дозволяють здійснити теоретичне осмислення зазначеної проблеми: у закордонній та вітчизняній науці сформувалися підходи до визначення сутності соціального розвитку особистості (М. І. Бобнева [5], В. О. Ільїн [7], І. С. Кон [8], Д. І. Фельдштейн [16] та ін.); накопичений досвід у дослідженні окремих особистісних характеристик і психологічних факторів, що визначають соціальну розвиненість школяра (І. С. Кон [8], С. Д. Максименко [11], А. В. Петровський [13]); розкриті проблеми взаємодії особистості та шкільного середовища (І. Д. Бех [3], В. А. Семиченко [15]). За останні роки з'явилися теоретичні та емпіричні дослідження в галузі психології соціальної відповідальності і прихильності: проведений теоретико-емпіричний аналіз змісту, функцій, типологічних особливостей, психологічних детермінант соціальної відповідальності (Л. І. Дементій [6], К. К. Муздибаєв [12], А. В. Петровський [13], М. В. Савчин [14] та ін.), розкриті проблеми формування соціальної відповідальності у школярів (Н. В. Антипіна [2], О. М. Бобкова [4]); накопичений досвід у дослідженні психологічних механізмів, рівнів, компонентів організаційної прихильності, факторів, що перешкоджають її виникненню (В. В. Агейкіна [1], М. І. Магура [10] та ін.). Важливість вивчення соціальної відповідальності і прихильності нормам групи як складових соціального розвитку особистості в ранній юності визначається теоретичною і практичною неопрацьованістю цього аспекту проблеми у психології.

Метою статті є дослідити особливості соціальної відповідальності і прихильності нормам групи як складових соціального розвитку особистості у ранній юності, здійснити порівняльний аналіз

вираженості цих якостей в учнів старших класів міських і сільських шкіл.

Соціальний розвиток особистості у ранньому юнацькому віці – це процес, що включає, з одного боку, засвоєння існуючих форм соціального буття, формування юнака як представника спільноти, а з іншого, – формування і вдосконалення соціально цінних якостей, що дозволяють молодій людині орієнтуватися у різних життєвих ситуаціях і домагатися позитивної самореалізації. Включення соціально цінних якостей (соціальна відповідальність, соціальна толерантність, прихильність нормам групи, схильність до соціальної злагоди, довіра до людей) в структуру соціального розвитку дозволяє повніше осмислити мотивацію соціальної поведінки і в цілому виявити умови соціального розвитку особистості, спрямовані на гармонізацію її відносин з людьми і з собою. Соціальна відповідальність – це якість особистості, що виражається в усвідомленні і дотриманні норм і цінностей своєї групи, у законслухняних устремліннях і високій груповій адаптивності. Соціальна відповідальність передбачає певну залежність від норм групи, відносин її членів до конкретної людини. Прихильність нормам групи – якість особистості, яка виражається у позитивній оцінці свого перебування в групі, прийнятті групових цінностей, норм; позитивних почуттів і емоцій, які відчуває людина до групи; намірі діяти на благо цієї групи і зберігати своє членство в ній. Прихильність нормам може мати як позитивні, так і негативні наслідки. Люди, які прихильні нормам у високому ступені, будуть вести себе дуже схоже, таким чином, зростає згуртованість групи; а люди, що занадто дотримуються норм, можуть прославитися конформістами [9].

Емпірична база дослідження. Дослідження проводилося на базі шкіл Донецької області. Всього у дослідженні взяли участь 775 осіб у віці від 15 до 17 років, з них 414 учнів міських шкіл та 361 учень сільських шкіл.

Методики дослідження. У дослідженні використовувалися наступні методики: методика соціальної відповідальності Л. Берковица і К. Луттермана (адаптація К. Муздибаєва), шкала організаційної прихильності Дж. Мейєра і Н. Аллен (адаптована). Статистична обробка даних здійснювалася із використанням комп'ютерної програми SPSS.

Результати дослідження та їх обговорення.

Діагностика соціальної відповідальності здійснювалася за допомогою методики соціальної відповідальності Л. Берковица і К. Луттермана. Аналіз результатів показав, що 56,9% старшокласників показали високий рівень соціальної відповідальності. Вони чесні, старанні, схильні дотримуватися в своїй поведінці загальноприйнятих соціальних норм, виконувати рольові обов'язки і відповідати за свої вчинки. 43% старшокласників показали середній рівень соціальної відповідальності. Вони іноді бувають надмірно пасивними, іноді стримують бажання що-небудь зробити, в той час як їх природна активність і працездатність цілком дозволяють приймати відповідальні рішення і доводити розпочаті справи до кінця. 0,1% старшокласників показали низький рівень соціальної відповідальності. Ці учні конформні, підозрілі, тривожні, агресивні, авторитарні, схильні до обману. Продуктивність їхньої діяльності росте при контролі з боку дорослих, самостійність прийняття рішень їх не приваблює. Сравнительный количественный анализ полученных средних значений показателя социальной ответственности показал, что достоверных различий между учащимися городских и сельского школ не было выявлено.

Дослідження соціально-особистісної прихильності нормам групи здійснювалося за допомогою методики організаційної прихильності Дж. Мейєра і Н. Аллен (адаптована). Шкала афективної прихильності вимірює ступінь ідентифікації та емоційної прихильності учня до школи, класу. Слід зазначити, що 52,8% досліджуваних відрізняються високим рівнем афективної прихильності. Вони сприймають проблеми класу як свої власні, відчувають приналежність і позитивні емоції до свого класу. 5,4% респондентів мають низький рівень афективної прихильності, тобто вони не відчувають себе повноправними членами колективу і теплих почуттів до класу. У 41,8% середній рівень афективної прихильності. Це може свідчити про ситуативність прояву цього феномена в житті респондентів, для них характерно виборче емоційне ставлення до класу. Шкала нормативної прихильності вимірює ступінь відчуття учнями зобов'язань перед класом, прийняття ними групових цінностей і норм, намір діяти на благо свого класу. 19,1% респондентів відрізняються низьким рівнем нормативної прихильності. Вони не відчувають ніяких зобов'язань до свого класу, вважають, що можуть покинути цей клас, якщо це їм буде вигідно. 25,4% старшокласників відрізняються високим рівнем нормативної прихильності. Вони приймають групові цінності й норми, готові діяти на благо свого класу. У 55,5% респондентів середній рівень нормативної прихильності, для них характерно вибіркоче ставлення до прийняття групових цінностей і норм, зобов'язань перед класом. Результати порівняльного аналізу прихильності нормам групи показали відмінності між учнями міських і сільських шкіл. Нормативна прихильність більше виражена в учнів сільських шкіл ($t = -3,171, p \leq 0,01$). З цього виходить, що учні сільських шкіл на відміну учнів міських шкіл більшою мірою відчувають зобов'язання перед класом, приймають групові цінності і норми, прагнуть діяти на благо своєї групи.

Висновки. Проаналізовано результати емпіричного дослідження особливостей соціальної відповідальності і прихильності нормам групи особистості в ранній юності. Аналіз результатів свідчить, що більшість показників соціальної відповідальності, прихильності нормам групи визначають високий і середній рівень. Результати порівняльного аналізу показали відмінності між учнями старших класів міських і сільських шкіл у вираженості прихильності нормам групи. Встановлено, що в учнів сільських шкіл на відміну від учнів міських шкіл більше вираженими є нормативна прихильність. Визначення

особливостей соціальної відповідальності і прихильності нормам групи особистості у ранньому юнацькому віці дає можливість розробити та експериментально перевірити програму особистісно орієнтованого виховання, що забезпечує психологічні умови для вдосконалення цих якостей у старшокласників.

Використана література:

1. Агейкина В. В. Социально-психологические механизмы развития организационной приверженности персонала : автореф. дис. ... кандидата психол. наук: 19.00.05 / Агейкина Валентина Васильевна. – Москва, 2008. – 30 с.
2. Антипина Н. В. Формирование социальной ответственности в профессиональном самоопределении старшеклассников : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01 / Антипина Наталья Владимировна. – Калининград, 2004. – 180 с.
3. Бех И. Д. Виховання особистості : у 2 кн. / І. Д. Бех. – К. : Либідь, 2003. – Кн. 1 : Особистісно орієнтований підхід: теоретико-технологічні засади. / І. Д. Бех. – К. : Либідь, 2003. – 280 с.
4. Бобкова Е. Н. Педагогические условия воспитания социальной ответственности у старших школьников : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02 / Бобкова Елена Николаевна. – Кострома, 2004. – 157 с.
5. Бобнева М. И. Психологические проблемы социального развития личности / М. И. Бобнева // Социальная психология личности. – М. : Наука, 1979. – С. 35-62.
6. Дементий Л. И. Ответственность личности как свойство субъекта жизнедеятельности : дис. ... докт. психол. наук : 19.00.01 / Дементий Людмила Ивановна. – Москва, 2005. – 357 с.
7. Ильин В. А. Психосоциальная теория как полидисциплинированный подход к анализу социальных процессов в современном обществе : дис. ... докт. психол. наук: 19.00.05 / Ильин Валерий Александрович. – Москва, 2009. – 388с.
8. Кон И. С. Социализация и воспитание молодежи / И. С. Кон / Новое педагогическое мышление / [под ред. А. В. Петровского]. – М. : Педагогика, 1989. – С. 191-205.
9. Крюкова О. В. Проблема социального розвитку особистості в психології / О. В. Крюкова // Актуальні проблеми психології: збірник наукових праць Інституту психології ім. Г. С. Костюка НАПН України. – К. : ДП “Інформаційно-аналітичне агентство”, 2011. – Т. X. – Вип. 19. – С. 274-284.
10. Магура М. И. Формирование приверженности работников своей компании / М. И. Магура // Управление персоналом. – 2005 – № 3. – С. 71-75.
11. Максименко С. Д. Розвиток психіки в онтогенезі: [в 2 т.] / С. Д. Максименко. – К. : Форум, 2002. – Т. 2 : Моделювання психологічних новоутворень: генетичний аспект. – К. : Форум, 2002 – 335 с.
12. Муздыбаев К. К. Психология ответственности / К. К. Муздыбаев. – Л. : ЛГУ, 1983. – 320 с.
13. Петровский А. В. Социальная психология коллектива / А. Петровский, В. Шпалинский. – Каунас : Швиеса, 1983. – 184 с.
14. Савчин М. В. Психологічні основи розвитку відповідальної поведінки особистості : дис. ... д-ра психол. наук. – К., 1997. – 447 с.
15. Семиченко В. А. Психология социальных отношений [Текст] : модульный курс для преподавателей и студентов / В. А. Семиченко. – К. : Магістр-S, 1999. – 167 с.
16. Фельдштейн Д. И. Психологические закономерности социального развития личности в онтогенезе / Д. И. Фельдштейн // Вопросы психологии. – 1985. – № 6. – С. 26-37.

Аннотация

В статье проанализированы результаты эмпирического исследования особенностей социальной ответственности и приверженности нормам группы как составляющих социального развития личности в ранней юности. Представлены результаты сравнительного анализа выраженности социальной ответственности и приверженности нормам группы у учащихся старших классов городских и сельских школ.

Ключевые слова: социальное развитие личности в ранней юности, социальная ответственность, приверженность нормам группы.

Annotation

The article is devoted analysis the results of empirical research of the propensity for social responsibility and commitment to the norms of the group as components of the social development of personality in early youth age. Presented the results of the comparative analysis propensity for social responsibility and commitment to the norms of the group at pupils city and rural schools.

Keywords: social development of personality in early youth age, social responsibility, commitment to the norms of the group.

УДК 159.955

Лисянська Т. М.

ФУНКЦІЇ ТА СТРУКТУРА ЗНАНЬ У СПРЯМОВАНОМУ МИСЛЕННІ

Спрямоване мислення виявляється, коли необхідно розв'язати проблему, сформулювати правильну думку про те, чи інше явище, подію чи поведінковий факт або поміркувати і переосмислити вже прийняте рішення. Отже, основним детермінантом спрямованого мислення є мета.

В кожному з перерахованих випадків ми виходимо з того, що знаємо. Знання, які утворило людство, є результатом тривалих його зусиль, спрямованих на пізнання дійсності.

У спрямованому мисленні знання виконують функції виявлення предметів, усвідомлення їх,